

УДК 347.94:949

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.01.1.51>

АНАЛІЗ КОНЦЕПЦІЙ ВЧЕНИХ ЩОДО ДОКАЗУВАННЯ І ДОВЕДЕННЯ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ТА ЇХ ВПРОВАДЖЕННЯ У СУДОЧИНСТВО

Сокалюк В.П.,

аспірант кафедри міжнародного та приватного права

Київського університету права

Національної академії наук України,

член Ради адвокатів Одеської області

ORCID: 0009-0002-6858-8843,

e-mail: vsevolodsokaluk@gmail.com

Сокалюк В.П. Аналіз концепцій вчених щодо доказування і доведення у цивільному процесі та їх впровадження у судочинство.

У статті проаналізовані концепції вчених щодо розуміння сутності

Понять «доказування» та «доведення» та їх співвідношення. Автором доведено, виходячи з його особистого адвокатського досвіду, аналізу судової практики розгляду цивільних справ та у контексті дослідження доказів, доводів, аргументів, міркувань, які висловлюються учасниками справи та оцінюються судом за його внутрішнім переконанням про те, що не можна ототожнювати доказування та доведення та розцінювати їх як синоніми, як вважають деякі науковці. Це різні правові категорії, що автором доведено, виходячи із аналізу особливостей процесу доведення, зокрема, у такій процедурі як врегулювання спору за участі судді та при розгляді різних категорій справ, зокрема, загального та спрощеного позовного провадження. Автором проаналізоване цивільне процесуальне законодавство, норми цивілістичних матеріальних галузей права, а також кримінального права і встановлено, що вони крім термінів «докази» та «доказування» оперують такими термінами як «доводи», «міркування», «аргументи», «доведення», проте наукових досліджень цих правових категорій бракує. Автор звертає увагу на вагомий науковий доробок вчених, де сформульована теорія доведення в цивілістичному процесі та акцент робить на тому, що така теорія нині повинна розвиватись і вдосконалюватись як вченими, так і практиками з метою запровадження її базових положень у цивільне процесуальне законодавство. Такий підхід надасть можливість встановити недоліки у регламентації певних цивільних процедур, зокрема, допиту учасників справи як свідків (ст. 93 ЦПК) та внести зміни до Цивільного процесуального кодексу України з метою гарантування захисту судом порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів осіб. Розмежування понять «доказування» і «доведення» надає можливість по іншому подивитися на нововведення у ЦПК, де в багатьох випадках не простежується відмінність між наданням суду доказів як процесуальної діяльності учасників справи і обміном між сторонами доводами, міркуваннями, аргументами зокрема, щодо поданих стороною доказів, їх належності, допустимості тощо, які матимуть істотний вплив на їх остаточну оцінку судом у його рішенні.

Ключові слова: суд, цивільний процес, судочинство, докази, доказування, доведення, доводи, міркування, аргументи, врегулювання спору за участі судді.

Sokaliuk V.P. Analysis of the concepts of scientists regarding proof and demonstration in civil proceedings and their implementation in judicial proceedings.

The article analyzes the concepts of scientists regarding the understanding of the essence of the concepts of "proof" and "demonstration" and their correlation. The author proves, based on his personal lawyer experience, analysis of judicial practice in civil cases and in the context of studying evidence, arguments and considerations expressed by the participants in the case and evaluated by the court according to his internal conviction that proof and demonstration cannot be identified and regarded as synonyms, as some scientists believe. These are different legal categories, which the author proves, based on the analysis of the features of the demonstration process, in particular, in such a procedure as dispute settlement with the participation of a judge and when considering various categories of cases, in particular, general and simplified claim proceedings. The author analyzed civil procedural legislation, norms of civil substantive branches of law, as well as criminal law and found that in addition to the terms "evidence" and "proof", they operate with such terms as "reasons", "reasoning", "arguments", "proof", however, there is a lack of scientific research on these legal categories. The author draws attention to the significant scientific achievements of scientists, where the theory of proof in civil proceedings is formulated and emphasizes that such a theory should now be developed and improved by both

scientists and practitioners in order to introduce its basic provisions into civil procedural legislation. Such an approach will provide an opportunity to identify shortcomings in the regulation of certain civil procedures, in particular, the interrogation of participants in the case as witnesses (Article 93 of the Code of Civil Procedure) and to make amendments to the Civil Procedural Code of Ukraine in order to guarantee the protection of violated, unrecognized or disputed rights, freedoms or interests of persons. The distinction between the concepts of «proving» and «proving» provides an opportunity to look at the innovations in the CPC in a different way, where in many cases there is no difference between the provision of evidence to the court as a procedural activity of the participants in the case and the exchange between the parties of arguments, considerations, arguments, in particular, regarding the evidence submitted by the party, its relevance, admissibility, etc., which will have a significant impact on their final assessment by the court in its decision.

Key words: court, civil process, legal proceedings, evidence, proving, arguments, considerations, arguments, dispute resolution with the participation of a judge.

Постановка проблеми. Доцільність проведення аналізу наукових концепцій вчених щодо доказування і доведення у цивільному процесі зумовлена колізіями в сприйнятті їх сутності і неоднозначному застосуванні в нормах Цивільного процесуального кодексу України [1] (далі – ЦПК) та у судочинстві. Уявляється, що в результаті комплексного порівняльного критичного аналізу доказування і доведення можна вийти на більш високий рівень знань в теорії цивільного процесу та після обговорення отриманих результатів та внесення змін у законодавство, можна підвищити гарантії захисту порушених, невизнаних та оспорюваних прав осіб у цивільному судочинстві.

Стан опрацювання проблематики. Питанням дослідження доказів та доказуванню свої роботи присвячувала більшість українських вчених [2]. Щодо доводів та доведення, то, фактично, такі наукові дослідження були започатковані Фурсою С.Я., Цюрою Т.В. [3]. Далі ідеї цих вчених були підтримані та розвинені у працях Кучер Т.М. [4] та розширені і запроваджені в теорію нотаріального процесу [5]. Але дослідження доводів та доведення і їх співвідношення із доказами та доказуванням не вичерпали себе, а навпаки актуалізувались у зв'язку із істотними змінами у цивільному судочинстві та появою нових видів позовного провадження, зокрема, загального та спрощеного, а також такої примірної процедури як врегулювання спору за участі судді, які мають свою специфіку дослідження та оцінки як доказів, так і доводів, а також певні особливості у діяльності учасників справи та суду.

Мета дослідження зводиться до дослідження концепцій вчених, судової практики розгляду цивільних справ, у контексті дослідження доводів, аргументів, міркувань, які висловлюються учасниками справи та оцінюються судом за його внутрішнім переконанням, а також особливостей процесу доведення, зокрема, у такій процедурі як врегулювання спору за участі судді з метою установлення певних недоліків у її регламентації та внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України.

Виклад основного матеріалу. У назві статті автор зробив акцент на аналізі концепцій вчених щодо «доказів» та «доводів», «доказування» та «доведення» з метою вироблення ґрунтовного підходу до розуміння сутності цих понять, їх співвідношення. Ці терміни мають місце не тільки в теорії цивільного процесу, нормах законодавства (ч. 3 ст. 12, ст. 81, 82 ЦПК), а й в нормах цивілістичних матеріальних галузей права, а також і в кримінальному праві.

Такий аналіз має продемонструвати глибокі матеріальні і процесуальні зв'язки між різними складними правовими явищами, оскільки, зокрема, не можна вимагати у справі про визнання певної норми законодавства неконституційною подати докази того, що ця норма неконституційна. В даному конкретному випадку перелічені в ЦПК засоби доказування не можуть слугувати підставою для обґрунтування пред'явленої до суду вимоги.

Не зважаючи на це, багато хто з вчених не бачить істотної різниці в термінах «доказування» та «доведення» у цивільному судочинстві. Але за сучасних умов така діяльність вченого не може розцінюватися як помилка або якийсь недолік його концепції. Так, науковець І.І. Осіпова обґрунтовує доцільність вживання термінів «доказування» та «доведення» як синонімів, що відображають єдиний вид процесуальної діяльності, пов'язаної зі збиранням, поданням, дослідженням та оцінкою доказів учасниками справи і судом [6]. На жаль, слід констатувати, що така думка властива багатьом українським фахівцям. Тому вважаємо доцільним на прикладі показати відмінність «доказування» від «доведення».

Розпочнемо такий аналіз з найпростішого елементу доказування – доказів, оскільки на його базі формується надбудова – процес доказування. Саме за цією схемою вченими було запропоновано будувати теорію доказів [7]. Саме такий підхід вплинув на формування назви цього дослідження – «від простого до складних процесів». Але з тогочасними концепціями вчених важко

погодитися, оскільки пропонувалося виділяти теорію доказів, а її об'єктом мала ставати сукупність юридичних явищ: доказове право (модель діяльності); заснована на нормах права практична доказова діяльність (суто сам процес доказування); кримінально-процесуальні правовідносини учасників процесу доказування у кримінальному провадженні [7]. Звернемо увагу на фрагмент цієї цитати, який стосується процесу доказування і доказової діяльності, оскільки ці терміни пов'язані з процесуальною діяльністю суб'єктів. Отже, вони зв'язують докази з процесом і відповідно із таким напрямом дослідження як «Кримінальний процес».

Якщо ж слідувати за змістом понять «доказове право», яке, фактично, ототожнюється з поняттям, наведеним у дужках «модель діяльності», то їх можна і потрібно сприймати як правила, згідно яких має відбуватися доказова діяльність, які закріплені у процесуальних кодексах. Тому абсолютно закономірно, що наступна робота тих же вчених отримала нову назву «Доказове право» [8]. Зазначимо, що у новій книзі цих авторів вже з'явилися такі новітні концепції як «концепт істини і справедливості та стандарт *доведеності* поза розумним сумнівом» та інші цікаві ідеї, що стосуються процесу доказування в кримінальному процесі. Але зазначимо, що в обох концепціях вчених, які вище наведені автором, практично не досліджувались такі терміни як «доводи» і «доведення». Отже, не всі фахівці ототожнюють «доказування» з «доведенням». Хоча заради справедливості слід зазначити, що при широкій назві видань вони все ж таки присвячені доказуванню в кримінальному процесі, тому й мають свою специфіку.

Інші вчені окреслюють навчальну дисципліну як «Доказування і докази в цивільному судочинстві» і бачать її зміст у таких темах: Судове доказування в цивільному процесі; Судові докази: загальна характеристика; Показання свідків; Письмові та електронні докази; Речові докази; Висновки експертів; Особливості судового доказування в окремих категоріях цивільних справ [9]. Хоча у цьому навчально-методичному посібнику не йдеться про такі поняття як «доводи», «міркування», «аргументи», «мотиви» тощо, але, фактично, автори цього посібника як вчені не ототожнюють «доказування» і «доведення», оскільки не аналізують альтернативні способи доведення особами істинності своїх доказів. Але це видання має суто навчальний характер, тому на його зміст впливає кількість відведених навчальних годин тощо.

Цікаве дослідження було представлено колективом авторів за редакцією М.М. Ясинка, оскільки воно присвячене дослідженню теорії доказового права і назване як науково-практичний посібник (монографія) [10]. Але у цьому посібнику лише в одному параграфі виділено такий предмет дослідження як доведення, який присвячений структурі процесуального доказування та доведення у цивілістичних галузях процесуального права. Звернемо увагу, що автори цього видання сприймають доказове право як науку, про що свідчить Глава 1 даної книги. Але автор Глави 7 почала досліджувати поняття «доказування» та «доведення» в цивілістичних галузях процесуального права. Такий неординарний підхід до викладення матеріалу мимоволі викликає неоднозначний погляд на загальну концепцію книги і використану у монографії термінологію. Так, у праві прийнято сприймати правову науку як узагальнююче поняття, а галузі права – це напрямки систематизації знань щодо окремих предметів дослідження, цивільне, сімейне та інші галузі права. В той же час вчені виділяють комплексні галузі правової процесуальної науки, такі як цивільний, господарський процес, які об'єднуються в одне поняття «процесуальне право» та розглядають його як галузь. Усвідомлюючи, що у книзі брали участь багато авторів, можна зрозуміти, що кожний із них у своєму розділі використовував термінологію на авторське розуміння. Зокрема, авторка С.В. Щербак доволі оригінально назвала параграф 2 Розділу 7, а саме: «Доказова пряма та процес заповнення латентного простору» [10]. Але слід зазначити, що і в цьому виданні базисом є докази, які широко і різнобічно аналізуються. Але предметом процесу доведення, на думку автора, є доводи, аргументи, міркування тощо. Отже, у цьому виданні вони самостійно і комплексно не досліджуються. Таким чином, доводи та процес доведення у цій книзі віднесено на другий план і вони сприймаються як елементи процесу доказування.

Можна навести ще багато позицій науковців, практиків, які спираються на загально прийняту термінологію і у своїх працях не звертають увагу на різницю між тими фактичними даними (доказами), які використовуються особами у цивільному чи в інших видах судочинства та доводами учасників справи та суду, які він висловлює у своєму рішенні з метою його обґрунтування, про що автор вже писав у своїй науковій статті [11].

В той же час, якісні фундаментальні наукові праці [12] щодо поступового впровадження концепції процесу доведення в цивільне судочинство залишаються на рівні теоретичних гіпотез і мають лише окремі згадування у деяких нормах цивільного процесуального законодавства та лише окремими фахівцями застосовуються у їх професійній діяльності. Але цим вченим сформульована та обґрунтована теорія доведення у цивілістичному процесі [4].

Неабиякий інтерес сьогодні викликає науково-практична праця вчених Фурси С.Я., Фурси Є.І., які досліджують специфіку доказів та доказування, доводів та доведення в нотаріальному процесі у кон-

тексті діяльності нотаріуса і адвоката [5], яка має істотний вплив на удосконалення практичної діяльності фахівців у галузі права. Тому може скластися помилкове враження про неістотність розмежування таких понять як «докази» та «доводи», «доказування» та «доведення», що проведення таких наукових досліджень ніби-то недоцільне, але життя доведе їх вагомість і це лише питання часу.

Проблемність такого стану у науці, на думку автора, полягає в іншому. Інертність мислення і обережне ставлення та неприйняття новітніх концепцій українських вчених зумовлені тим, що не має посилань на іноземний досвід, хоча у польському процесуальному законодавстві вживаються терміни «доводи» та «доведення» [13]. Вочевидь, наслідком стає також вузькість в сприйнятті і застосуванні новітніх понять в теоретичних, законодавчих і практичних джерелах. Але не можна всі питання, пов'язані з переконанням суду у правильності і обґрунтованості своєї позиції зводити лише до доказування. З цією метою наведемо наочний приклад, коли до ЦПК була введена норма щодо письмового опитування учасників справи як свідків (ст. 93 ЦПК), де передбачається *право позивача ставити питання в найпершому процесуальному документі (заяві по суті справи), який подається до суду і обов'язок іншого учасника справи на нього відповідати, а також на такий «виклик» реагувати і надавати докази* тощо. У цьому зв'язку виникає питання, а що це за реагування на вимогу позивача у формі заяви свідка? Такі права позивача абсолютно змінюють правила доказування і доведення, згідно яких саме позивач мусить довести правомірність своїх первісних вимог, а не відповідач. Так, за схемою, регламентованою у ст. 93 ЦПК, все перевертається на сто вісімдесят градусів і відповідач мусить виправдовуватися і подавати докази.

Отже, нововведення зумовлює виникнення обов'язку доказування, але ж постановка питань відповідачу чи іншому учаснику справи – це не доказування, оскільки змістовно – це плоди розумової діяльності позивача. Якщо на постановку питань дивитися суто формально, то при їх наявності учасники справи перетворюються на свідків. Але ж статус свідка передбачає процедуру: залучення свідка до участі в справі за ухвалою суду, приведення його до присяги, попередження про кримінальну відповідальність, видалення із залу судового засідання тощо. Тобто для ґрунтовного реагування на такі новітні пропозиції замало розглядати їх з точки зору процесу доказування, а варто подивитися на зміст процесу доказування і доведення. Саме тому автор вважає необхідним переходити від процесу доказування як сукупності всіх процесуальних дій та аналізу всієї наявної в справі інформації, до кваліфікації процесуальних дій, та поділяти їх, як мінімум, на два елементи: процес доказування і доведення.

Автором була продемонстрована фрагментарна регламентація важливих елементів доведення в окремих нормах законодавства. Але поверхнева та формальна регламентація доведення може переформатувати цивільне судочинство і принцип змагальності зводитиметься до того, що «хто першим звернувся до суду, той і зобов'язує вказану ним особу виправдовуватися». При наявності права у позивача на заміну відповідача (ст. 51 ЦПК) можна припускати такий новий спосіб зловживання правом як послідовне пред'явлення позовних вимог до необмеженого кола відповідачів, оскільки їх можна замінювати до закінчення підготовчого провадження або у разі розгляду справи за правилами спрощеного позовного провадження - до початку першого судового засідання. Оскільки за клопотанням позивача суд замінює первісного відповідача належним відповідачем, не закриваючи провадження у справі, то можна називати в позовній заяві одну особу відповідачем, а потім іншу і до тих пір, коли відповідач не відреагує на позовну заяву. Тобто не виправдався і не надав доказів своєї невинуватості, то рішення суду буде не на твою користь. При цьому, фахівці можуть зауважити, що позивач повинен обґрунтувати свою правову позицію при зверненні до суду (ст. 175 ЦПК). Але у цій нормі нічого не сказано про десять питань, на які мусить відповісти відповідач (ст. 93 ЦПК). Отже, при наявності права позивача на постановку питань перед учасниками справи (ст. 93 ЦПК і відсутності регламентації цього права у ст. 175 ЦПК можна стверджувати про те, що позовна заява може містити питання, а в наступному відсутність обґрунтованих відповідей на які з боку відповідача, стане доказом обґрунтованості позиції позивача.

Слід відверто зізнатися, що автор як практикуючий адвокат поки що не використовував на практиці свою теоретичну гіпотезу, але обговорюючи її з колегами як з конструктивними критиками не отримав серйозних і обґрунтованих заперечень проти можливості її впровадження у практичну діяльність. Інша річ, що суд і клієнтів не можна сприймати як майданчик для експериментів, тому слід теоретичні моделі обговорювати на науковому рівні. Так, позиція автора зводиться до того, що вчені мають виробляти свої наукові концепції і випробовувати їх. Але на відміну від інших вчених, які винайшли колесо і його використання стало запорукою прогресу, не всі вчені мають випробовувати свої конструкції на практиці. У даному випадку автор має на увазі фізиків, гіпотези яких поставили світ на межу зникнення, а також і, зокрема, процесуалістів, які впроваджують в судочинство не завжди продумані і далекоглядні ідеї, які при їх впровадженні в законодавство набувають ознак не зовсім вдалих правових конструкцій.

Тому звернемо увагу на специфіку розмежування «доказування» і «доведення» й на іншому прикладі. Так, всі фахівці стверджують, що доказування – це один з основних і проблемних інститутів цивільного процесу як галузі правової науки і судочинства, де відбиваються недоліки в регламентації цивільних процесуальних правовідносин. Авторська ж позиція зводиться до того, що цивільне судочинство має відбуватися послідовно і всі процедури мають відповідати встановленим у ст. 2 ЦПК принципам.

Так, в Україні набула широкого впровадження концепція про мирне врегулювання спорів, що сприяло введенню в дію Закону України «Про медіацію» [14] та запровадженню в розділ III ЦПК глави 4 «Врегулювання спору за участі судді». При позитивному ставленні автора до мирних способів врегулювання спорів і конфліктів, апіорі, можна стверджувати, що відсутність послідовної і комплексної регламентації цивільних процесуальних правовідносин не дасть позитивних результатів, а може призвести лише до виникнення іншого характеру спорів і конфліктів.

Власний досвід автора як адвоката та науковця-початківця підтверджує, що перспектива впровадження врегулювання спорів за участі судді не має істотної перспективи в цивільному судочинстві. Очевидно, що така перспектива є у кримінальному судочинстві, оскільки в результаті домовленості у цьому процесі може бути істотно пом'якшена кримінальна відповідальність. Якщо ж аналізувати передумови до укладання мирової угоди в цивільному судочинстві, то для переважної більшості адвокатів така перспектива не вигідна, оскільки вони втрачатимуть роботу на найближчий період, а це означає зменшення їх доходу. Для суддів не важливо, як завершиться мирне врегулювання спору...

Тому розглянемо концепцію з врегулювання спору за участі судді в контексті врегулювання процесу доказування та доведення у чинній редакції ЦПК, оскільки в автора як адвоката є істотні зауваження до умов проведення такого врегулювання спору. Зокрема, у ч. 1 ст. 203 ЦПК передбачається проведення судом:

- спільних нарад за участю всіх сторін, їх представників та судді;
- закритих нарад, що мають проводитися за ініціативою судді з кожною із сторін окремо.

Якщо подивитися на сутність дій і мету вчинення тих, які передбачені у ч. 2 ст. 203 ЦПК, то очевидно стане певна тавтологія, що прямо констатується у цій нормі. Автор лише підкреслить деякі фрагменти у цій нормі: «Суддя спрямовує проведення врегулювання спору за участю судді для досягнення сторонами врегулювання спору». Але ні де в змісті глави 4 ЦПК не визначено різниці в змісті дій суду під час спільних і закритих нарад. Так, під час спільних нарад всі учасники вправі висловлювати свої доводи та аргументи. Але закриті наради, коли суд може залишитися сам на сам зі стороною, можуть бути спрямовані суддею проти адвоката, який не бажає укласти мирову угоду всупереч інтересам клієнта, а перспектива виграшу такої справи є мінімальною. Саме тому акцент поставлений у цій нормі на такому: «Під час закритих нарад суддя має право звертати увагу сторони на судову практику в аналогічних спорах, пропонувати стороні та (або) її представнику можливі шляхи мирного врегулювання спору». Отже, з роз'яснень судді стороні має стати зрозумілим, що вона програє справу і варто укласти мирову угоду, не зважаючи на те, що адвокат проти. При цьому пропозиція щодо можливих шляхів мирного врегулювання спору вже може бути адресована не тільки стороні, а й адвокату. До цього питання можна підходити з різних боків. Зокрема, з боку не завжди раціональної позиції адвокатів щодо інтересів клієнтів або наміру суду усунути від перемовин принципового адвоката тощо. Але вважаємо доцільним зробити акцент на тому, що стороні надається можливість залишитися сам на сам із суддею і вислухати альтернативну позицію щодо майбутнього вирішення справи. У цьому зв'язку виникає питання, а такі дії слід кваліфікувати як «доказування» чи «доведення», коли роз'яснення судді безпосередньо адресовані стороні ?

Однак, квінтесенція врегулювання спору за участі судді, на думку автора, сфокусована у ч. 4 ст. 203 ЦПК, де передбачається, зокрема: *роз'яснювати сторонам предмет доказування по категорії спору, який розглядається*. Але в той самий час, за ч. 6 цієї ж статті *забороняється надавати оцінку доказів у справі*. Як бачимо, виникає певна суперечність в сенсі визначення предмету доказування, якщо не аналізувати надані сторонами докази. Отже, це не процес доказування ?!

В той же час, згідно ч. 4 ст. 203 ЦПК суддя пропонує надати пропозиції щодо шляхів мирного врегулювання спору. Але і тут виникає питання, а як кваліфікувати правовий і процесуальний зміст таких пропозицій ? Так, шляхи мирного врегулювання спору відомі – укладання мирової угоди. Але як наблизити позиції сторін, оскільки слід узгодити вимоги позивача з тими, на які має погодитися відповідач. У такому випадку, дії судді мають зводитися не до пропозиції сторонам можливого шляху мирного врегулювання спору, а полягати у тих компромісних умовах вирішення спору, на які погодяться обидві сторони.

Отже, діяльність суду з врегулювання спору має зводитися до наведення сторонам доводів, які спонукатимуть їх до мирного врегулювання спору. Останнє положення можна підтвердити й посиланням

на ч. 5 ст. 203 ЦПК, де до прав судді під час закритих нарад віднесено право звертати увагу сторони на судову практику в аналогічних спорах. Тобто інакше як спонукання до укладання мирової угоди на компромісних умовах наведене повноваження судді сприйняти не можна. Такий висновок впливає з ч. 6 ст. 203 ЦПК, де права судді з надання юридичних порад і рекомендацій є обмеженими.

Отже, діяльність суду з врегулювання спору буде зводиться до аналізу правових позицій сторін, вироблення компромісних варіантів вирішення спору і доводів, за допомогою яких можна схилити кожну із сторін до укладання мирової угоди.

Характерно, що процедура врегулювання спору за участі судді розцінюється як конфіденційна і під час його проведення протокол наради не ведеться та не здійснюється фіксування технічними засобами. А це положення прямо пов'язане з процесом доведення, оскільки сторони будуть обмінюватися важливою фактичною інформацією, а їх представники вагомою процесуальною інформацією щодо перспектив вирішення справи судом.

До наведеного додамо, що при відсутності фіксування процесу мирного врегулювання спору за участі судді він втрачатиме прозорість і не відповідатиме іншим принципам цивільного судочинства. Так, у п. 3 ч. 2 ст. 2 ЦПК встановлено, що основними засадами (принципами) цивільного судочинства є гласність і відкритість судового процесу та його повне фіксування технічними засобами, що дозволяє всім учасникам процесу захистити власні права у разі їх порушення. І це стосується не тільки прав та інтересів учасників справи, а й суду, який може залишитися сам на сам з не дуже врівноваженою особою. Крім того, після такої закритої наради суддю можуть звинуватити в тому, що він вимагав у сторони за виграш справи неправомірну вигоду. Тому за відсутності фіксації таких перемовин суд та інша особа будуть позбавлені можливості довести законність своїх дій.

Висновок. Не зважаючи на те, що багато вчених не бачить в цивільному судочинстві ніяких суміжних процесів крім процесу доказування, вже сьогодні фахівці за допомогою кваліфікації таких важливих елементів процесу доведення як висловлення заяв та клопотань, надання пояснень суду, наведення своїх доводів, аргументів і міркувань щодо питань, які виникають під час судового розгляду, а також аргументованих заперечень проти заяв, клопотань, доводів і міркувань інших осіб, можуть істотно підсилити правову позицію своєї сторони.

Розмежування понять «доказування» і «доведення» вже надає можливість по іншому подивитися на нововведення у ЦПК, де в багатьох випадках не простежується відмінність між наданням суду доказів і обміном між сторонами доводами тощо. А при подальшому розвитку теорії доведення можна буде впорядкувати термінологію і застерегти випадки впровадження у законодавство не зовсім далекоглядних пропозицій. Саме доведення є важливими розумовими елементом, який істотно впливає на хід судового розгляду справи, а в остаточному рахунку на обґрунтованість судового рішення та його законність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>.
2. Лемик Р.Я. Докази та доказування в цивільному процесі. В кн. Цивільне процесуальне право: підручник/за загальною ред. професора В.М. Коссака. Харків, "Право", 2020. С. 278-310; Гетманцев О.В. Доказування та докази в цивільному судочинстві. В кн. Цивільне процесуальне право України (Загальна частина). Чернівці, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2022. С. 352-384; Гетманцев М.В. Речові докази в цивільному процесі: монографія. Чернівці, "Місто", 2015. 240 с.
3. Фурса С.Я., Цюра Т.В. Докази і доказування у цивільному процесі: науково-практичний посібник. Київ, Видавець Фурса С.Я. КНТ, 2005. С. 7-22.
4. Кучер Т.М. Теорія доведення у цивілістичному процесі: автореф...дисер. доктор. юрид.наук (12.00.03:цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право). Київ, 2017. 40 с.
5. Фурса С.Я., Фурса Є.І. В кн. Адвокат і нотаріальному процесі: науково-практичний посібник /за заг.ред.докторки юридичних наук, професорки,заслуженої юристки України С.Я. Фурси. Одеса, Видавництво "Юридика", 2024. С. 248-389.
6. Осіпова І.І. Підстави звільнення від доказування в цивільному судочинстві. Дисер. на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – «Право». Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України, Київ, 2025. <https://repository.ndipp.gov.ua/bitstream/handle/765432198/1135/20250923%20%D0%9E%D1%81%D1%96%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%B4%D0%B8%D1%81%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

7. Теорія доказів: підручник для слухачів магістратури юридичних вузів / Антонов К.В., Сачко О.В., Тertiшник В.М., Уваров В.Г. / За заг. ред. д.ю.н, професора В.М. Тertiшника. Київ, Алерта, 2015. 294 с.
8. Доказове право: підручник / В.М. Тertiшник, О.І. Тertiшник, А.Є. Фоменко, В.В. Ченцов / за заг. ред. д.ю.н, професора В.М. Тertiшника. Київ: Алерта, 2022. 448 с.
9. Доказування та докази в цивільному судочинстві: навч.-метод. посіб. 2-ге вид., перероб. та доп. [Електронне видання] / Н.Ю. Голубєва, І.В. Андронов, Н.В. Волкова, І.А. Яніцька. Нац. ун-т «Одес. юрид. академія». Одеса: Фенікс, 2024. 80 с.
10. Теорія доказового права: науково-практичний посібник (монографія); за заг. ред. д.ю.н., проф., акад. Академії наук Вищої школи України М.М. Ясинка. Київ: Алерта, 2021. 426 с.
11. Сокалюк В.П. Доведення і доказування в справі за позовом монахині на її проживання в монастирі після припинення чернечого статусу (у контексті звернення Верховного Суду до Європейського суду з прав людини за консультативним висновком). *Науковий Вісник Ужгородського національного університету*. № 92. Частина 1. С. 538-545. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2026/01/79.pdf>.
12. Кучер Т.В. Докази, доказування та доведення в цивілістичному процесі: монографія. Київ: Видавець Позднишев, 2015. 428 с.
13. Krzysztof Kołakowski. Dowodzenie w procesie cywilnym (komentarz do przepisow Kodeksu postepowania cywilnego). Warszawa, Wydawnictwo Zrzeszenia Prawnikow Polskich, 2000. 144 st.
14. Про медіацію. Закон України від 16 листопада 2021 року № 1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>.

Дата першого надходження рукопису до видання: 11.01.2026
Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 26.01.2026
Дата публікації: 2.02.2026